

La qualitat del català públic, a debat de nou

Jordi Ginebra

L' article “El català que ara es parla”, publicat per Narcís Garolera al darrer número de la revista *Els Marges*, ha encès el país. O, almenys, determinats cenacles del país. El subtítol del treball és prou eloqüent: “La degradació de la llengua als mitjans de comunicació”. Garolera sosté que, en els darrers anys, el català dels diaris, de les ràdios, de les televisions i de la publicitat s’ha convertit en un argot de vegades inintel·ligible, en un calc del castellà que té el perill de cristal·litzar en un patuès vergonyant. I assenyala que el problema no és que s’hagi deixat de banda la normativa lingüística, sinó que la llengua que es fa servir mostra un gran desconeixement de les possibilitats expressives de l’idioma (sobretot de les formes vives i populars) i una clara ignorància dels nivells lingüístics (estàndard, culte, col·loquial). L’article de Garolera, a més, aporta una gran quantitat de dades en suport de la seva denúncia.

Les reaccions han estat enèrgiques i contundents, i els participants en la polèmica s’han expressat sobretot a través de la capçalera digital de cultura Núvol, però també a través d’altres publicacions com els diaris *Ara* o *La Vanguardia*. Els uns han acusat Garolera de sostenir una posició dogmàtica i nostàlgica —així, Oriol Ponsatí-Murlà ha escrit un article amb un títol

tan eloqüent com “El català que ara en Garolera ens vol fer parlar”—, i els altres li han donat la raó, sovint afegint noves dades a una situació que consideren catastròfica.

*En realitat, el debat sobre la qualitat de la llengua dels mitjans de comunicació en català no és nou, sinó que va començar fa molt de temps i reapareix de tant en tant. Fa tot just un any, per exemple, Jaume Medina, al llibre *La lenta agonia del català, o l'ús de la llengua en els mitjans de comunicació* (2013), també constata l'estat de degradació a què ha arribat la llengua de Catalunya, i alertava polítics, acadèmics i responsables del món de la comunicació perquè reaccionessin davant del deteriorament constant del signe més característic de la identitat nacional catalana.*

*La situació és tan lamentable com es diu? O tenen raó els qui rebutgen la posició alarmista i la consideren exagerada? Cal indicar, en primer lloc, que la idea que els mitjans de comunicació fan servir un llenguatge simple, pobre i degradat, i que això té efectes negatius en el conjunt de l'idioma d'un país és una idea recurrent en les societats occidentals contemporànies. Els lingüistes Laurie Bauer i Peter Trudgill, al llibre *Language Myths* (1998), van aïllar la fórmula “Els mitjans de comunicació arruïnen la llengua” com a expressió d'un d'aquests “mites” de la societat d'avui. I fa gairebé trenta anys Jacques Maurais va compilar l'obra *La crise des langues* (1985) per mostrar que la lamentació per la incompetència ciutadana —especialment dels joves— a l'hora d'adquirir un bon domini de la llengua formal és una constant en diverses comunitats lingüístiques des de l'època de la industrialització, i que aquesta lamentació sol tenir un punt de focalització rellevant precisament en el llenguatge dels mitjans de comunicació.*

És important tenir en compte, doncs, que no es pot deixar d'emmarcar la possible “crisi” de la competència lingüística dels catalanoparlants —i, per tant, de la competència dels professionals dels mitjans de comunicació— en el context de la crisi (real o percebuda) d'altres estàndards d'arreu del món. Així, certs mots o expressions que Garolera addueix com a símptoma de degradació del català són resultat de modes i clixés periodístics que envaeixen la professió arreu del món, no pas exclusivament la professió a Catalunya. Ara: la qüestió és la següent. Hi ha, en el cas català, raons per pensar que la llengua dels mitjans de comunicació està especialment degradada?

En realitat, el fenomen que Garolera i altres veus denunciïn no és exclusiu dels mitjans de comunicació, ni els mitjans de comunicació constitueixen l'espai on es manifesta de manera més clara. Avui, en general, la qualitat del català formal dels diaris, les ràdios i les televisions no és inferior a la qualitat del català formal, posem per cas, dels discursos parlamentaris, dels informes tècnics de les empreses d'assessorament o de les actes de les sessions oficials de les juntes d'entitats i associacions. De fet, en general, és superior. Per tant, el problema no és la llengua dels mitjans de comunicació. La llengua dels mitjans n'és, en tot cas, un símptoma. El problema és la inquietud que provoca la incertesa de si, d'una manera global, la societat ha sabut (o ha pogut) dotar-se d'un estàndard adequat, funcional i autònom. El català dels mitjans és el més visible, i és lògic que la inquietud causada per un model lingüístic que es considera poc consolidat es faci palesa especialment en relació amb aquest àmbit d'ús, que és, així, el que fa més perceptibles les dificultats de consolidació del model.

La societat catalana no ha aconseguit acabar-se de dotar d'un estàndard adequat, funcional i autònom per causes polítiques i socials prou conegudes. Però també perquè ens trobem en un escenari social nou, potser no prou ponderat al moment d'iniciar-se el procés de normalització lingüística. Una proporció no petita dels qui escriuen als diaris i revistes i dels qui intervien en ràdios i televisions són de parla familiar castellana. Són conductors de programes o periodistes que no tenen cap dificultat per usar el català, alguns dels quals, a més, estan fortament compromesos amb la llengua i el país. Coneixen relativament bé el català normatiu que han après a l'escola, i tenen interès a escriure i parlar correctament, però quan aquest sistema normatiu no els ajuda prou a resoldre necessitats comunicatives concretes no poden acudir, com a recurs supletori espontani, al català "tradicional" que era viu a casa o a la plaça del poble, o que sentien de la boca dels avis. Perquè, precisament, no han estat mai exposats a aquest català. No disposen dels materials idiomàtics espontanis que —seguint la coneguda expressió de Joaquim Mallafrè, que no té en absolut connotacions pejoratives— provenen de la "llengua de tribu".

Cal plantejar-se, però, si aquesta situació es resol amb denúncies o amb apel·lacions a etiquetes com les de "degradació" o "agonia". Denúncies i apel·lacions que, d'altra banda, els joves —el futur— solen percebre com a part

de l'inevitable discurs valedictiu de la gent gran, i en relació amb les quals se senten molt poc implicats. I això afecta tant els joves de primera llengua castellana com els que conserven encara un català prou genuí. Perquè el futur de la llengua necessita tothom, i justament, des del punt de vista polític i sociolingüístic —com s'ha dit sovint—, la incorporació massiva dels joves al català formal amb independència del seu idioma d'origen és una de les claus de la futura normalitat de la llengua.

Potser alguns dels trets que caracteritzen el català tradicional —alguns dels trets que les denúncies esmentades troben a faltar en el català dels mitjans de comunicació— caldrà considerar-los perduts per sempre. Potser no. Si-gui com sigui, no tindrà eficàcia plànyer-se que tal forma o tal gir es perden si no tenim mecanismes per conservar-los. Certament, tocar qüestions d'aquestes és moure's en un espai delicat: el de la història en curs, que es va iniciar després de la dictadura franquista, de la recuperació del català com a llengua d'ús públic. Moltes persones compromeses amb la llengua —professors, correctors, escriptors, gramàtics, activistes— han fet esforços titànics perquè la llengua catalana es faci servir amb dignitat i no perdi els elements que la fan genuïna i infinitament apta. La recuperació de l'idioma, a més, no ha estat —ni és encara— una recuperació plena, sinó que s'ha produït parcialment, amb entrebancs, dificultats i retrocessos, i amb l'aparició de noves amenaces per a la pervivència i consolidació del català com a llengua referencial. Tot això explica per què el debat sobre qüestions de normativa i estàndard és un debat en el qual es barregen sovint passions, esperances i frustracions. I explica que la idea de perdre alguns dels trets del català tradicional pot resultar dolorosa o semblar inacceptable. Però doldre's d'una situació o declarar-la inacceptable no transforma la realitat. I escandalitzar-se perquè els joves (i no tan joves) no assimilien prou la llengua que considerem més genuïna no té cap efecte pràctic: no fa que aquesta llengua sigui més assequible.

Què podem fer? Un país que creu en el futur és un país que creu en la regeneració, i creure en la regeneració vol dir creure en la possibilitat de formar els joves. Com formem el jovent que s'ha de dedicar al periodisme, a la publicitat i a la comunicació? Quina formació reben en l'àmbit de la llengua i la literatura catalanes? No es tracta només de proporcionar coneixements de català normatiu. La literatura és l'única pedrera d'on es poden obtenir

materials per substituir els materials que l'absència de "llengua de tribu" no proveeix. En rigor, aquestes preguntes també haurien d'afectar altres esferes de l'àmbit educatiu: professors i mestres no reben avui a Catalunya cap preparació específica relacionada amb la llengua i la literatura catalanes.

En la segona dècada del segle XX, Antoni Rovira i Virgili —com altres intel·lectuals— criticava les autoritats espanyoles pels obstacles que posaven al progrés de la catalanització lingüística, però —a diferència de la majoria— també criticava els catalans perquè no aprofitaven prou les esclertes legals per fer avançar l'ús del català (per exemple, en l'àmbit escolar). Avui el futur del català estàndard, i de la qualitat del català dels mitjans de comunicació, depèn força de factors sociopolítics externs que els catalans ara mateix no poden controlar. Però també depèn d'accions i mesures concretes (per exemple, en l'àmbit formatiu) que sí que es poden organitzar i aplicar.